

THEMA 01

Desinformatie en de schijn van autonomie in de zoektocht naar kennis

DESINFORMATIE

DIGITALIZATION

KNOWLEDGE
FORMATION

Vaak wordt het gewijd aan de opkomst van social media, aan algoritmen die onze voorkeuren onzichtbaar gebruiken om bepaalde informatie te prioriteren, maar ook aan de opkomst van deepfakes: desinformatie. Online is er voor elke stelling een argument te vinden, worden we al snel bevestigd in onze eigen ideeën en blijkt desinformatie zich sneller en verder te verspreiden dan betrouwbare informatie. Is dit een nieuw fenomeen en hoeveel zorgen moeten we ons maken?

Onze observaties

- In 2016 werd 'post-truth' genomineerd als woord van het jaar door [Oxford dictionaries](#), gedefinieerd als volgt: 'circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotion and personal belief'.
- In het algemeen verwijst desinformatie naar opzettelijk verspreide, manipulatieve of zelfs onware informatie met het doel om het publiek te bewegen een bepaald standpunt over te nemen en/of het gedrag van het publiek te beïnvloeden. Desinformatie onderscheidt zich van misinformatie door dit achterliggende motief: het verspreiden van verkeerde informatie is intentioneel. Er zijn verschillende typen desinformatie, bijvoorbeeld onware informatie (denk aan deepfakes of simpelweg verzonden verhalen), informatie waarbij sprake is van 'cherry picking' (het opzettelijk uitlichten of juist weglaten van delen van informatie), niet bewezen verbanden (ware feiten die op een ondeugdelijke manier met elkaar in verband worden gebracht, waardoor er een onware conclusie volgt) of authentieke informatie die schadelijk is voor een persoon of gemeenschap (denk aan *hate speech* of privéinformatie die wordt gelekt).
- In het [rapport](#) van de Europese Commissie *Technology and Democracy – Understanding the influence of online technologies on political behaviour and decision-making* (2020), wordt onder andere geconcludeerd dat mensen zich anders gedragen online dan offline. Het web biedt een cognitief unieke omgeving, wat resulteert in specifieke psychologische reacties. Zo kan de online-omgeving van invloed zijn op de manier waarop individuen informatie verwerken en met elkaar communiceren. Belangrijk is dat er wetenschappelijk bewijs is dat sociale media het politieke gedrag van mensen offline verandert; dit omvat het aanzetten tot gevaarlijk gedrag zoals het plegen van haatmisdrijven. Wat een handelingsperspectief biedt om restricties op te leggen. 'Establishing causality is crucial because it offers opportunity for intervention and control. If social media were found to cause social ills, then it would be legitimate to expect that a change in platform architecture might influence society's well-being.'
- Prof. Dutilh Novaes en Prof. De Ridder [stellen](#) dat de tactieken die worden gebruikt om middels desinformatie het gedrag of de standpunten van het publiek te beïnvloeden niet nieuw zijn, maar dat vooral de technische kennis en middelen nieuw zijn. Deze zorgen ervoor dat we in een gevaarlijke situatie komen waarin het voor betrouwbare partijen misschien onmogelijk wordt om de democratische stelregel 'should they go low, then we go high' nog aan te houden.

Analyse

Desinformatie is een wereldwijde, publieke zorg die democratische samenlevingen bedreigt. Immers, een goed functionerende democratie is afhankelijk van burgers die in staat zijn geïnformeerde keuzes te maken. En juist betrouwbare informatie lijkt burgers steeds moeilijker te bereiken. Volgens het rapport van de Europese Commissie zijn er vandaag de dag namelijk perfecte omstandigheden voor het op grote schaal verspreiden van desinformatie: de aandachtseconomie in combinatie de menselijke psychologie. De aandachtseconomie drijft op algoritmen die op individueel niveau aantrekkelijke, boeiende inhoud selecteren en vervolgens promoten. Verder zijn mensen van nature sterk geneigd om zich te oriënteren op negatief nieuws, en de meeste desinformatie roept negatieve emoties oproept, zoals angst, woede en verontwaardiging. Desinformatie verspreidt zich daarom sneller en verder dan betrouwbare informatie. Bovendien komen individuen daardoor minder in aanraking met verschillende meningen, die juist cruciaal zijn om de beste argumenten te identificeren, verschillende standpunten uit te wisselen en consensus te bereiken. Wetenschappelijk onderzoek onderschrijft de zorgen om dit fenomeen, maar het maken van beleid op dit thema staat nog in de kinderschoenen.

Toch is het intentioneel manipuleren van het publiek geen nieuw fenomeen. Volgens Prof. Dutilh Novaes en Prof. De Ridder zijn er drie tactieken om het publiek te bespelen die al voor het internettijdperk werden gebruikt. Ten eerste het behagen en verleiden van het publiek. Door in te spelen op diepgewortelde sentimenten aan de hand van misleidende maar aantrekkelijke informatie, wordt het publiek verleid om een bepaald standpunt in te nemen of over te gaan tot gedragswijziging. Als uitsluitend deze vorm van manipulatie

wordt toegepast, is andere informatie nog wel beschikbaar en kunnen alle partijen dezelfde methode inzetten om verschillende geluiden te laten horen.

Het tweede principe is propaganda en censuur. Er wordt door één partij informatie gecommuniceerd en tegengeluiden worden onderdrukt. Om praktische redenen wordt dit meestal gedaan door politieke figuren die de middelen hebben om te censureren.

Het laatste principe is kennisvervuiling. Traditionele bronnen van informatie (wetenschap, overheid, media) worden in diskrediet gebracht door een dusdanige stroom aan alternatieve informatie, dat het publiek niet meer weet welke informatie betrouwbaar is. Experts worden afgeschilderd als bronnen die hun eigen zienswijze hebben en de bronnen die desinformatie verspreiden profileren zich alsof ze een gelijkwaardige, maar andere zienswijze hebben. Het publiek drijft door dit principe te versplinteren en individuen neigen ernaar hun aandacht te vernauwen naar bronnen die zij geloofwaardig vinden en hun wereldbeeld bevestigen. Wat echter wel nieuw is, zijn de technische aspecten van het produceren, verspreiden en consumeren van (des) informatie. Naast kennis van de psychologie van de mens, is er tegenwoordig ook technologische kennis nodig om desinformatie effectief te laten zijn of juist te bestrijden. Deze technologische ontwikkelingen maken het bovendien mogelijk om op een goedkopere manier een gigantisch bereik te hebben, waar voorheen kostbare middelen moesten worden ingezet zoals het afdrukken van teksten of het inzetten van personen. De technologieën die in deze context gebruikt worden zijn bijvoorbeeld de eerdergenoemde aanbevelingssystemen, dark patterns, fake news-websites, neppe socialmedia-accounts, troll farms, bots.

Implicaties

- **De meeste mensen zullen zichzelf karakteriseren als kritische denkers, in staat om autonoom tot oordelen en kennis te komen. Als we echter dieper ingaan op wat het betekent om een kritische denker te zijn, komen we er al snel achter dat de mens juist geen kritische denker is maar zichzelf vooral zo ziet. Prof. Dutilh Novaes en De Ridder stellen dat het gevaarlijke aan kennisvervuiling is dat burgers nog wel de schijn van autonomie hebben, terwijl die in werkelijkheid ontbreekt. Dat maakt het echter zeer moeilijk om zonder zogenaamde 'tegenmanipulatie' betrouwbare informatie burgers te laten bereiken.**
- **Volgens de beroemde hedendaagse filosoof [Latour](#) is de reden dat sommige mensen zich vastklampen aan informatie die mondiale problemen als klimaatverandering of het coronavirus ontkent, te maken met de wens om in een wereld te maken waarin deze problemen niet bestaan.**
- **Het bedrijf WordProof heeft 1 miljoen euro [gekregen](#) om nepnieuws, fraude en privacy problemen met blockchaintechnologie tegen te gaan. Zijn oplossingen proberen sommige 'regels' van onze fysieke wereld over te brengen naar de digitale wereld, waardoor het delen van kennis betrouwbaarder wordt. Een voorbeeld is het verband tussen iemands identiteit en de mate waarin informatie zich op internet kan verspreiden. Op deze manier scheidt hij vrijheid van meningsuiting van vrijheid van bereik.**